

Práce s osnovou ve vyučovací hodině slohu

Druhy osnovy:

- **Verbální :**

- a) Rozvitá: *Honza a Petr na vycházce v lese*
- b) Heslovitá: *V lese*
- c) Otázková: *Co ke zdobení kraslice potřebujeme?*

- **Obrázková:** 4–6 obrázků

Zásady při tvorbě obrázkové osnovy:

- 1) průběh děje musí být znázorněn tak, aby se vyvíjel od zápletky k vyvrcholení a rozuzlení děje;
- 2) hlavní osoba (dětský hrdina) musí být znázorněn na všech obrázcích.

Metodický postup:

- a) představení osnovy a žákovo pozorování (2–3 min.)
- b) žáci pojmenují jednotlivé postavy;
- c) vyprávíme příběh podle obrázků – učitel vybírá jako prvního **průměrného** vypravěče; žákům pomáhá otázkami:

Co všechno je na prvním obrázku? x *Co vidíš na prvním obrázku?*

(DOBŘE)

(CHYBNĚ)

- d) už první žák je postaven před úkol postihnout celé dějové pásmo, hlavní děj.
Např.: vypravuj, co se stalo; vypravuj nakreslený příběh apod.

Osnova otázková:

 Moje nejoblíbenější hračka (2.–3. roč.)

- a) *Co to je?*
- b) *Od koho jsi ji dostal? Jak jsi ji získal?*
- c) *Jak vypadá? (velikost, barva, materiál...)*
- d) *Kam ji ukládáš, když si s ní nehraješ?*
- e) *Co se ti na ní nejvíc líbí?*

 Moje aktovka (4.–5. roč.)

1. *Jak jsem aktovku získal a jak dlouho už ji nosím?*
2. *Jaký má tvar a jak je velká?*
3. *Z jakého materiálu je vyrobena a čím upoutá naši pozornost? (barva, obrázek, ...)*
4. *Z kterých částí se aktovka skládá?*
5. *Co se mi na ní nejvíc líbí?*
6. *Kam ji ukládám, když nejsem ve škole?*

Námět byl převzat z učebnice *Český jazyk pro 3. ročník základní školy* (cv. 19/51) z nakladatelství Fraus.

Cv. 19/51:

Připrav osnovu pro popis školní aktovky z obrázku. Popiš ji. Můžeš využít slova a spojení z nabídky. (stylizace)

Nabídka:

rozměry 36x26x10 cm, odlehčená, tmavě modrá, reflexní stříbrné lemování, obrázek delfína, ucho, přihrádka, kapsa, zip, přezka, jmenovka, nastavitelné popruhy, čalounění, zpevněná stěna, vyztužené dno, poutko na klíče, po straně, vpředu, vzadu, nahoře

Dbáme na volbu sloves, která jsou v otázkách použita. Otázky jsou voleny tak, aby žák, pokud na ně bude odpovídat celou větou, téměř nepoužíval tvary sloves *mít* a *být*. Doporučujeme, aby nácvik popisu probíhal nejprve ústně, např. ve dvojicích (jeden žák čte otázku, druhý na ni odpovídá, pak si role vymění).

• **Modelová:**

Osnovu můžeme použít ve 4.–5. ročníku, důležité je, aby měli žáci zvládnuto učivo o větě jednoduché a souvětí a uměli vytvořit jednoduchý graf souvětí. Jednotlivé body osnovy jsou tvořeny modelovými vzorci, které znázorňují určitý obsah textu. Žáci pracují ve dvojicích.

O zlé ježibabě

a) V1.

V této větě napište, jak pohádka začíná: kdy a kde ježibaba žila (použít ustálená spojení) a jak se jmenovala.

b) V1, V2 a V3.

V tomto souvětí napište něco o ježibabě; jak vypadala, jaké měla vlastnosti a jaká chovala zvířata.

c) Když V1, V2, aby V3.

Pokuste se vyjádřit, že k ježibabě někdo přišel, s někým se setkala (do děje vstupuje nová postava); postava něco po ježibabě chce.

d) V1, V2, ale V3.

Pokud postava splní určitou podmínku, ježibaba jí vyhoví, ale postava zásadně odmítá.

e) Volný větný celek.

Ježibaba za to postavu potrestá, něco jí provede – použije nějaké zaklínadlo, kouzlo, postavu začaruje (využití přímé řeči).

f) V1.

Vyjádřete, co udělala zakletá postava, jak si v nové podobě počínala.

g) V1 a V2.

Uveďte, jak kouzlo pominulo a jak se postava vrátila ke své původní podobě.

h) Příběh volně dokončete.

Za domácí úkol nebo ve výtvarné výchově ježibabu namalujte.

1. Dokážeš napsat pohádku podle této osnovy?

O zlé ježibabě

V1.

V této jednoduché větě napište, kdy a kde ježibaba žila a jak se jmenovala.

V1, V2 a V3.

V tomto souvětí napište něco o ježibabě: jak vypadala, jaké měla vlastnosti a jaká chovala zvířata.

Když V1, V2, V3.

Pokuste se vyjádřit, že k ježibabě někdo přišel a něco po ní chce. Do děje vstupuje nová postava.

V1, aby V2, ale V3.

Pozn.: Tento bod je možné libovolně rozšířit o jednu větu, pak se ale musí upravit vzorec. V tomto souvětí vyjádřete, jak ježibaba mluví s novou postavou, klade si podmínku, ale postava se zachová jinak.

Volný větný celek – žák vymyslí, a to bez omezení syntaktickým vzorcem, větu (souvětí).

Ježibaba se rozzlobí a něco postavě provede – použije kouzlo, zaklínadlo. (Žáky upozorníme, že tady mohou použít přímou řeč.)

V1.

Vyjádrete, co udělala zakletá postava, např. jak si počínala v nové podobě.

V1 a V2.

Uveďte, jak kouzlo pomínulo, jak se postava vrátila do původní podoby.

Příběh volně dokončete.

Tento typ práce je náročný a je možné jej použít až od 4. ročníku. Doporučuji pouze pro žáky nadané, s dobrou slovní zásobou. Při kontrole si všímáme, jak dokázal žák uvedené situace „vystihnout“ a jak se mu podařilo syntaktické vzorce zachovat. **NEMUSÍ být splněno na 100 %! V místech, kde nejsou spojovací výrazy uvedeny, je mohou žáci použít libovolně.**

Ukázka práce žáka 4. ročníku.

V1.

Za sedmero řekami, za devatero horami žila na skleněném vrchu ježibaba Zelená bradka.

V1, V2 a V3.

Byla zlá, lakomá a ošklivá, měla kočku Jedovatý dráp, výra Zahnutý zobák, zmiji Klikatici a věznila princeznu.

Když V1, V2, V3.

Když šla jednou do lesa na byliny, ucítila, že tam voní člověčina.

V1, aby V2, ale V3.

Schovaný udatný princ řekl, aby princeznu pustila, ale zlá Zelená bradka odmítla.

Volný větný celek.

Zelená bradka špitla zaklínadlo: „Ať se z tebe kůň stane!“

V1.

Kůň se vydal hledat princeznu.

V1 a V2.

Naštěstí se objevil skřítek a řekl: „Dost.“

Příběh volně dokončete.

Princ se vrátil do původní podoby. Vysvobodil princeznu a zabil ježibabu. Ta se však proměnila v princeznu a skřítek v prince. Byly dvě svatby.

Další náměty: Popis spojený s charakteristikou (4. – 5. ročník)

Pozn.: Následující úkol navazuje na pohádku o *Lakomé Barce* z knihy *Fimfárům* od Jana Wericha.

Zadání:

Určitě byste nechtěli mít mezi sebou ve třídě nebo v rodině někoho, kdo podobné nebo stejné vlastnosti jako Barka v naší ukázce. Napište popis (spojený s charakteristikou) někoho, koho máte opravdu rádi, např. rodičů, sourozenců, kamaráda nebo babičky (dědečka). Aby se vám práce povedla. Držte se následující osnovy.

Moje babička (dědeček, kamarád, ...)

1. Jak se babička jmenuje, kolik je jí let, kde bydlí?
2. Jakou má postavu?
3. Co nás na jejím vzhledu nejvíce upoutá?
4. Co si nejraději (nejčastěji) obléká?
5. Kterých vlastností si u ní nejvíce vážím?
6. Co patří k jejím koníčkům (zálibám)? Co nejraději dělá?
7. Co se mi na ní nejvíce líbí?
8. Proč mám babičku rád/a?

Pozn.: V invenční části je třeba se zaměřit na typ postavy. Hledáme společně co nejvíce možností, jak postavu (kohokoli) vyjádřit.

Nabídka: postava – malá, mrňavá, vysoké postavy, střední postavy; štíhlá, hubená, plnoštíhlá, silná, tlustá, boubelatá, kulatoučká, drobná,...

Nezapomeňte vhodně užít přirovnání, případně rčení, např. má zlaté ruce, srdce aj.

Využití frazeologie při popisu se rovněž věnujeme v rámci invence.